

Tina Bohak

Univerza v Ljubljani, Akademija za glasbo

»HOČEM POSTATI PEVKA« – ŽIVLJENJSKA IN USTVARJALNA POT KONCERTNE PEVKE, ALTISTKE MARIJE BITENC SAMEC

Izvirni znanstveni članek / Original Scientific Article

Izvilleček

Altistko Marijo Bitenc Samec uvrščamo med najizrazitejše koncertne poustvarjalke 2. pol. 20. stoletja. Poleg solistične kariere je bila zelo dejavna kot komorna glasbenica, v 80. letih je aktivno delovala tudi kot družbenokulturna delavka. Koncertni repertoar Marije Bitenc Samec je obsegal baročne in operne arije, kantate, partizanske pesmi ter samospeve slovenskih in tujih skladateljev. Kot cenjena umetnica je med drugim praznovala samospeve dr. Danila Švare, Lucijana Marije Škerjanca, Alojza Srebotnjaka, Zvonimirja Cigliča in drugih. Koncertirala je po nekdanji Jugoslaviji, Avstriji, Italiji in Belgiji, na radiu in televiziji pa je razen v navedenih deželah nastopala še v Zahodni Nemčiji, Franciji in Veliki Britaniji. Leta 1990 je kot pobudnica in organizatorica izpeljala postavitev spomenika njenemu profesorju Juliju Betettu pred ljubljansko Opero. V prispevku želimo dosedanja vedenja dopolniti, nadgraditi in strniti ter celovito predstaviti in ovrednotiti življenje in delo Marije Bitenc Samec ter njen pomen za zgodovino slovenske glasbene poustvarjalnosti, predvsem na področju koncertne poustvarjalnosti.

Ključne besede: Marija Bitenc Samec, altistka, koncertna poustvarjalka, življenjska pot, ustvarjalna pot

Abstract

“I want to become a singer” – The Life and Creative Path of the Concert Singer, Alto Marija Bitenc Samec

Alto Marija Bitenc Samec is one of the most prominent concert performers in the second half of the 20th century. Besides her solo career she was also very active as a chamber musician. In 80s, Marija Bitenc Samec had been also actively working as a sociocultural worker. The concert repertoire of Marija Bitenc Samec covered baroque and operatic arias, cantatas, partisan songs and songs of Slovenian and foreign composers. As a respected artist she performed lieder of dr. Danilo Švara, Lucijan Marija Škerjanc, Alojz Srebotnjak, Zvonimir Ciglič and others for the very first time. She often recreated lieder of Slovenian composers outside of our borders and so she helped carry the mother language in various European countries. Her concerts took place from former Yugoslavia through Austria, Italy to Belgium. She performed, besides previously mentioned countries, also on radio and television in West Germany, France and in Great Britain. In 1990, she was the initiator and organizer of setting a monument of her professor Julij Betetto in front of Ljubljana Opera House. In this article we wish to complete, upgrade, consolidate and evaluate the life and work of Marija Bitenc Samec, as well as her contribution to the history of Slovenian musical performances, especially in the field of concert performances.

Keywords: Marija Bitenc Samec, alto, concert singer, life path, creative path

Marija Bitenc Samec se je rodila 12. julija 1932 v Ljubljani. Oče Vinko Bitenc (1895–1956) je bil znani slovenski pisatelj, pesnik, dramatik in esperantist. Med njegova najbolj prepoznavna dela sodita roman za odrasle z naslovom *Sončne pege* (1934) ter lirična pravljica z naslovom *Zlati čevljički* (1935), ki so jo priredili tudi za televizijsko predvajanje. Obe deli sta bili izdani pri ljubljanski Vodnikovi družbi.¹ Po prvi svetovni vojni je študiral dramsko igro in režijo pri Avgustu Danilovi na ljubljanskem konservatoriju, prav tako je imel solidno glasbeno izobrazbo – igral je citre in klavir.² Mati Adela, rojena Povalej, je bila sicer doma iz Celja, a se je po poroki leta 1929 preselila v enodružinsko hišo v Vižmarje (hišna številka 135). Tam je imela trgovino z mešanim blagom ter skrbela za dom. Leta 1931 se je Vinku in Adeli rodil prvorojenec, sin Vinko ml., ki je kmalu po porodu umrl, leto za tem pa hči Marija, ki je kot edinka postala očetova ljubljanka. Krščena je bila v župnijski cerkvi sv. Vida v Šentvidu nad Ljubljano kot Marija Friderika, a svojega drugega imena ni nikoli uporabljala. Njena krstna botra je bila Terezija Horvat iz Šiške, ki je stanovala v hiši na Remizi in sta jo z očetom velikokrat obiskala.³ Oče Vinko, ki je bil tudi Marijin vzgojitelj in mentor, jo je v otroštvu poimenoval z vzdevkom Minka oz. Minkica. Dobila ga je po očetovi starejši sestri, ki je umrla zaradi tuberkuloze.⁴ Tako ne čudi, da je leta 1935 pri Vodnikovi družbi izšla lirična pravljica z naslovom *Zlati čevljički*, in sicer z ilustracijami Janka Omahna, kjer je protagonistko predstavljala ravno Minka.⁵ Osnovno šolo je Marija obiskovala v Šentvidu. V otroštvu je sama in v duetu z očetom rada prepevala. Kot je sama dejala, je že pri šestih letih vedela, da bo pevka.⁶ Večkrat sta hodila na sprehode in prav on ji je približal ljubezen do lepote, narave in kulturne dediščine.⁷ Oče je zelo zgodaj opazil Marijino nadarjenost za glasbo in ji odprl vrata v svet umetnosti, glasbe in književnosti.⁸ Učil jo je slovenskih narodnih pesmi, kot npr. *Zabučale gore*, *Gor čez izaro*, *Ko ptičica sem pevala* in druge.⁹ Bitenc Samec se spominja, da so slovenske narodne pesmi prav zaradi očeta pustile poseben pečat v njenem življenju. V osnovni šoli je imela poseben zvezek, v katerega je med drugim v spisu *Kaj bom postala* kot tretješolka zapisala: »Zazrla sem se globoko v umetniško življenje. Spoznala sem, da je najlepše, če lahko zapoješ kakšno lepo operno arijo. Ne vem, ali sem tragiko tako zelo vzljubila zato, ker sem tudi sama tako zelo tragična. [...] Hočem, če bo le mogoče, postati pevka. S tem zaključujem svoj spis. Minka Bitenc, 3. r.«¹⁰ Otroška srčna želja se je Mariji v prihodnjih letih izpolnila v vsej polnosti.

Med drugo svetovno vojno je oče zaradi svojega poklica doživel marsikatero bridko izkušnjo in posledično z njim tudi vsa njegova družina. Med nemško okupacijo je bil

1 Marjeta Žebovec, »Književnik, ki je kopal strelske jarke«, *Sobotna priloga Dela* 58/164 (2016), 23. Dostopno na: <http://www.delo.si/sobotna/knjizevnik-ki-je-kopal-strelske-jarke.html>, obiskano 16. 12. 2016.

2 Prav tam.

3 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

4 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 10. 12. 2016.

5 Leta 2009 je pravljico *Zlati čevljički* z izvirnimi ilustracijami ponatisnila Mohorjeva družba. Pravljico so prav tako uprizorili kot baletno predstavo za otroke in jo od leta 1983 večkrat predvajali na RTV Slovenija. Žebovec, »Književnik, ki je kopal strelske jarke«, prav tam.

6 Nada Kirbiš in Dušica Herman, »Marija Bitenc – Samčeva«, *Pepita* (november 1997), 68.

7 Prav tam, 66.

8 Prav tam, 67.

9 Prav tam.

10 M. Stante, »Marija Bitenc – Samčeva«, *Tedenska tribuna* 15/9 (1967), 8.

zaposlen v Kranju (na Landratu),¹¹ na oddelku za živilske karte. Nekoč so ilegalci precejšnje število kart ukradli in krivda je padla nanj. Nemci so ga zaprli in družino nameravali izseliti v Berlin, po ženinem posredovanju pa na Dunaj, kjer je Vinko dobil službo na občini – prav tako na oddelku za živilske karte, proti koncu vojne pa je moral kopati strelske jarke.¹² Mati Adela je bila v avstrijski prestolnici, kjer so bivali dve leti, oskrbnica hiše z zgledno urejenim vrtom, ki je bila last neke bogatašnje.¹³ Tudi v novem okolju je Marija skupaj z očetom na vrtu redno prepevala slovenske narodne pesmi, prav tako pa sta skupaj obiskovala operne predstave. Že tedaj jo je učil duet iz Puccinijeve opere *Madame Butterfly* (oče kot Suzuki, Marija kot Butterfly), ki je Mariji še danes posebej pri srcu, saj si je to predstavo s starši na Dunaju tudi ogledala, in to v Dunajski državni operi, kjer je vlogo Pinkertona pel znameniti bolgarski tenorist, Wenko Wenkoff (1921–1992).¹⁴ Kot se spominja, so sedeli v peti vrsti in kot deklico jo je opera izjemno ganila. O spominu na to predstavo pravi: »Opera *Madame Butterfly* ima globino, vzbuja mi posebne spomine – na očeta, na najzgodnejše otroštvo.«¹⁵ Družina je redno obiskovala cerkev sv. Štefana, kjer so med drugim izvajali Haydnove in Bachove maše, peli pa so najrazličnejši operni pevci in zbor Dunajskih dečkov. Spominja se, da si je očka, kot ga je imenovala, zelo želel, da bi postala sopranistka, a ji je usoda namenila žlahten in krasen alt.¹⁶

Po vojni se je družina Vinka Bitenca z velikimi upi vrnila v Slovenijo, a doživela bridko razočaranje. Družina, ki je živela v njihovi nedograjeni hiši na Ježici, je Vinka lažno ovadila sodelovanja z okupatorjem. Takratna oblast je lažem verjela in jim hišo zasegla, očetu pa odvzela status književnika.¹⁷ Ker doma niso več imeli, so se Bitenčevi za tri leta preselili k Marijini stari mami v Celje. V knežjem mestu je obiskovala gimnazijo in se s štirinajstimi leti pričela učiti tudi petja na glasbeni šoli pri sopranistki Heleni Lapajne,¹⁸ sicer učenki vplivne dunajske pevske pedagoginje Marie Radò-Danielli.¹⁹ Ob vpisu je Marija zapela slovensko narodno pesem *Zabučale gore*. Profesorica Lapajne je bila nad njenim glasom navdušena, vendar je pridala, da je v njem najti veliko topline in lepih tonov, a da jo čaka še veliko dela, če želi postati pevka.²⁰ To je bila zagotovo dovolj

11 15. 9. 1941 je bilo ustanovljeno podeželsko okrožje (Landkreis) Kranj iz bivših jugoslovanskih okrajev Kranj in Škofja Loka. S tem se je prenehalo delo političnega komisarja v Škofji Loki. 1. 2. 1942 so političnega komisarja v Kranju preimenovali v deželnega svetnika s sedežem v Kranju. Dostopno na: <https://www.archivesportaleurope.net/ead-display/-/ead/pl/aiccode/SI-ARS/type/fa/id/SI+AS+1604>, obiskano 29. 10. 2016.

12 Žebovec, »Književnik, ki je kopal strelske jarke«, prav tam.

13 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

14 Dostopno na: <http://hosting.operissimo.com/triboni/exec?method=com.operissimo.artist.webDisplay&xsl=webDisplay&id=ffcyoieagxaaaabccxm>, obiskano 25. 11. 2016.

15 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

16 Kirbiš in Herman, »Marija Bitenc – Samčeva«, 67.

17 Hči Marija je s svojimi prizadevanji dosegla, da mu je bil vrnjen status književnika in dodeljena pokojnina, hišo pa je lahko zahtevala šele po osamosvojitvi v skladu z zakonom o denacionalizaciji. Žebovec, »Književnik, ki je kopal strelske jarke«, prav tam.

18 Med učenci Helene Lapajne zasledimo tudi slovenskega basista Aleksandra Kovača (1920–2008), ki se je v obdobju 1952–1971 uveljavil kot solist mariborske Opere in v tem času poustvaril več kot 60 lirskih basovskih vlog ter tako pomembno zaznamoval ustvarjalnost mariborske Talije. Dostopno na: www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-LMR7FJ0N/6fddfbfa-8f4d-4df8.../PDF, obiskano 29. 10. 2016. Tončka Stanonik in Lan Brenk, *Osebnosti: Veliki slovenski biografski leksikon* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008), 533.

19 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

20 Kirbiš in Herman: »Marija Bitenc – Samčeva«, 67.

vzpodbudna popotnica, da je Marija pevsko izobraževanje vzela skrajno resno in je, kot pravi, »dobro napredovala«.²¹

Iz Celja se je družina Bitenc leta 1948 preselila v Maribor, kjer so stanovali na Limbuški cesti 27 in ostali tam 9 let.²² Oče, ki je v mestu ob Dravi občasno deloval kot korektor pri časniku *Večer* ter deloval pod psevdonimom Radoš, je Marijo v šolskem letu 1949/1950 vpisal v prvi razred pripravnice za srednjo glasbeno šolo k profesorici Elizabeti Krejči, ki je kot honorarna pedagoška sodelavka na Srednji glasbeni šoli v Mariboru delovala v obdobju 1947–1953.²³ Prvi pevski nastop je imela konec maja leta 1950, kjer je zapela arijo *Lascia ch'io pianga* iz opere *Rinaldo* Georga Friedricha Händla, takrat še kot mezzosopranistka.²⁴ Marija je po drugem razredu pripravnice študij solopetja nadaljevala na Srednji glasbeni šoli v Mariboru, prav tako pri profesorici Krejči.²⁵ V času bivanja v Mariboru je oče spoznal marsikaterega mariborskega veljaka, mdr. takratnega opernega direktorja Demetrija Žebreta (1912–1970). Ta je uredil, da je Marija pričela v sezoni 1952/1953 peti v opernem zboru SNG Maribor.²⁶ Kot zboristka je tako med drugim sodelovala kot gejša v svoji najljubši operi, Puccinijevi *Madame Butterfly*.²⁷

V času študija solopetja v Mariboru sta potek učnega procesa spremljala pooblaščenca inšpektorja sopranistka Zlata Gjungenac (1898–1982) in basist Julij Betetto (1885–1963). Kot cenjena pevka pedagoga sta prisostvovala pouku in usmerjala pedagoge ter učence k še boljšemu napredku. Prav tovrstni obiski so bili za Marijo usodni, saj je Betetto prepoznal njeno nadarjenost in kvalitete glasu ter jo povabil k študiju solopetja v njegovem razredu na Akademiji za glasbo v Ljubljani. Povabilo je z velikim veseljem sprejela in v obdobju 1955–1957 študij solopetja nadaljevala pri mojstru Betettu, kot so ga radi poimenovali.²⁸ Kmalu po pričetku študija se je udeležila 6. mednarodnega glasbenega tekmovanja »Gian Battista Viotti« v italijanskem Vercelliju, ki je potekal oktobra 1955. Kot najmlajša udeleženka je prejela diplomo.²⁹ V istem letu je kot študentka uspešno nastopila v vlogi Dojilje v Poročnem prizoru Gounodove opere *Romeo in Julija*, ki je bila na sporedu kot operna matineja slušateljev in dijakov oddelkov za solopetje Akademije za glasbo in Srednje glasbene šole.³⁰ Leta 1956 se je udeležila 1. Jugoslovanskega tekmovanja mladih glasbenih umetnikov, ki je potekalo v drugi polovici oktobra 1956 v Ljubljani, ter prejela 2. nagrado.³¹ Marija, ki je že od mladosti veljala za izredno perfekcionistko, je po tekmovanju na vprašanje Bogdana Učakarja, kako je

21 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

22 Prav tam.

23 Milena Šmid in Vasja Sterlé, »Sodelavci Srednje glasbene in baletne šole Maribor,« v: *Srednja glasbena in baletna šola Maribor 1945–1985* (jubilejni almanah) (Maribor: Srednja glasbena in baletna šola Maribor, 1985), 38.

24 Stante, »Marija Bitenc – Samčeva«, prav tam.

25 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

26 Prav tam.

27 Zapis in fotografija z operne predstave Giacomina Puccinija *Madame Butterfly*, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

28 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

29 Diploma 6. mednarodnega glasbenega tekmovanja »Gian Battista Viotti«, Vercelli, 31. 10. 1955, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

30 Concertni list Operne matinee, 5. 6. 1955, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

31 Seznam prejemnikov nagrad in diplom na 1. Jugoslovanskem tekmovanju mladih glasbenih umetnikov, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

zadovoljna z uspehom, odgovorila: »Sem, a ne popolnoma. Zelo redki so namreč trenutki, da sem popolnoma zadovoljna z interpretacijami ter prvinami, ki krojijo vsako dobro glasbeno podajanje.«³²

Kot študentka je v koncertni sezoni 1956/1957 delovala kot članica zbora Slovenske filharmonije, od aprila do junija 1956 pa je s pevskimi vložki sodelovala pri predstavi Federica Garcíe Lorce *Mariana Pineda* v izvedbi Mestnega gledališča Ljubljana.³³ Komisija za kulturne stike s tujino (*Komisija za kulturne veze sa inostranstvom*) pri Zveznem izvršnem svetu v Beogradu je Marijo Bitenc leta 1957 izbrala za udeleženko na Mednarodnem Eisteddfodu³⁴ v Llangollenu (Wales) v Veliki Britaniji.³⁵ V izjemno močni konkurenci sto petdeset pevk in pevcev je na svoj petindvajseti rojstni dan osvojila prvo mesto.³⁶ Kot prvonagrajenka je pela na zaključnem koncertu v avditoriju z več kot 12.000 poslušalci, prav tako pa ji je bil omogočen intervju³⁷ ter snemanje slovenskih in jugoslovanskih samospevov na britanski producerski korporaciji BBC (*The British Broadcasting Corporation*).³⁸ Njen tekmovalni repertoar je med drugim obsegal samospev Josipa Pavčiča *Ženjica* ter obvezno skladbo *Na Babilonskih vodah* (op. 99, št. 7) Antonina Dvořáka. Na zaključnem koncertu je nastopila z dvema opernima arijama, in sicer z arijo Magdalene iz opere *Evangeljnik* (*Der Evangelimann*) Wilhelma Kienzla ter arijo Ulrike iz Verdijeve opere *Ples v maskah* (*Un ballo in maschera*).³⁹ O njenem izjemnem uspehu sta se med drugim razpisala tudi tedanja vodilna angleška časnik *Daily Express* in *Liverpool Daily Post*. Glasbeni kritik Michael Walsh je v *Daily Expressu* med drugim zapisal: »[...] Dež je obrisal glamur iz včerajšnjega internacionalnega Eisteddfoda v Llangollenu. [...] Mnogi so bili prisiljeni, da so se zatekli v dvorano Big Top, bolj zaradi nevihte kakor zato, da bi poslušali neskončno vrsto nastopov solističnih pevk. Toda vsi so se dvignili in ostrmeli, ko je stopila na oder Titova najboljša altistka, ki se je sprehodila po cvetočem odru. Bila je Marija Bitenc, ki je na ta dan slavila 25. rojstni dan. [...]«⁴⁰ Nepodpisan avtor liverpoolskega *Daily Posta* pa je pod fotografijo Marije Bitenc Samec dodal: »Jugoslovanska vlada je poslala Marijo Bitenc v Llangollen kot najboljšo pevko svojega razreda v državi. Včeraj – na njen 25. rojstni dan – je Marija upravičila zaupanje z zmago kot altistka v odprti kategoriji.«⁴¹ Po vrnitvi domov je o

32 Bogdan Učakar, »Glasbeno poročilo iz Ljubljane,« *Večer* 12/20 (1956), 11.

33 Pogodba o sodelovanju pri predstavi Federica Garcíe Lorce *Mariana Pineda*, 25. 4. 1956, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

34 Eisteddfod je eden izmed največjih kulturnih festivalov na svetu, ki poteka v angleškem Walesu in prinaša občinstvu raznovrstne koncerte in druge prireditve s področja glasbe, literature, plesa, vizualnih umetnosti in gledališča. Dostopno na: <http://www.eisteddfod.org.uk/cymraeg/faqs/>, obiskano 1. 9. 2016.

35 Potrdilo »Komisije za kulturne veze sa inostranstvom«, 1. 7. 1957, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

36 Kirbiš in Herman, »Marija Bitenc – Samčeva«, 67.

37 Potrdilo BBC o snemanju intervjuja, 17. 7. 1957, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

38 Prispevek o Mariji Bitenc Samec v oddaji TV Slovenija *Opus*, 21. 6. 2005, urednica Darja Korez Korenčan.

39 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

40 »Rain wiped the glamour from the International Eisteddfod at Llangollen yesterday. [...] Others were forced into the »Big-Top« more to take refuge from the weather than to listen to unending vocal solos. But they sat up and took notice when Tito's top contralto walked on to the flower-bedecked platform. It was Mariya Bitenc's 25th birthday. [...]« Michael Walsh, »Tito girl's birthday song beats the blues«, *Daily Express*, 13. 7. 1957, osebni arhiv Marije Bitenc Samec, NN, »Marija Bitenčeva zmagala v Llangollenu,« Kulturni obzornik, *Večer* 13/210 (1957), 5.

41 »The Yugoslav Government sent Mariya Bitenc to Llangollen as the best singer of her class in the country. Yesterday – her twenty-fifth birthday – Mariya justified the confidence by winning the contralto solo (open).« *Liverpool Daily Post* št. 31,788 (1957), osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

svojem doživljanju tako prestižnega tekmovanja, kjer so med tridesetimi altistkami v polfinale prišle le tri, v finale pa edina, v enem izmed intervjujev dejala: »[...] *Precej sem samozavestna, vendar sem vedela, da se med tolikimi pevci ne bo prav lahko uveljaviti. Razveselila sem se, ko mi je mednarodna žirija prisodila prvo nagrado, a če je človek presrečen, ne more biti prav vesel.*«⁴² Poudariti velja, da je bilo prvo mesto na tako prestižnem tekmovanju zagotovo odskočna deska in dobra referenca za kasnejše koncerte ter radijska in televizijska snemanja tako doma kot tudi v tujini. Med drugim je v obdobju 1957–1959 sodelovala tudi v ljubljanski Operi,⁴³ kjer je poudarila vlogo Glas matere v operi Jacquesa Offenbacha *Hoffmannove pripovedke*⁴⁴ ter uspešno nastopila kot Tretja gozdna vila v operi Antonina Dvořáka *Rusalka*.⁴⁵ Na Radiu Trst je prvič nastopila že leta 1960, kasneje pa jo je koncertna pot ponesla v London, Milano, Frankfurt, München, Dunaj, Gradec, Rim, Bruselj, Maribor, Ljubljano, Reko, Zagreb, Beograd in Skopje. Poseben poudarek je na svojih nastopih namenjala poustvarjanju jugoslovanskih samospenov raznih avtorjev, od starejših do novejših.⁴⁶

Leto 1959 je zaznamovalo tudi Marijino zasebno življenje. 28. novembra tega leta se je poročila z arhitektom in oblikovalcem Dušanom Samcem (1925–2010), ki je od leta 1963 do upokojitve deloval kot samostojni umetnik.⁴⁷ Marija je tako ponovno prišla v Celje, kjer sta z možem zaživela na posestvu ob stari rimski cesti, ki ga je Dušan leta 1958 podedoval po stricu Karlu Samcu in kjer biva še danes. Poročna priča Mariji je bil bratranec njenega očeta, znan slovenski igralec France Presetnik (1913–1997), Dušanu pa stric Janez Samec.⁴⁸ Leta 1960 se jima je rodila prva hči Vanja, danes magistra gradbeništva in geodezije ter ena vodilnih svetovnih strokovnjakinj za dolge mostove.⁴⁹ V prvih letih po rojstvu hčerke (do 1964), se je Marija posvečala zgolj družini in imela le manjša snemanja.⁵⁰

Na podlagi izjemnih umetniških dosežkov na tekmovanjih doma in v tujini ter koncertne poustvarjalnosti je Marija Bitenc Samec leta 1963 pridobila status svobodne umetnice. S tem statusom je delovala vse do upokojitve leta 1991, kar je bila v tistih časih precejšnja redkost. Bitenc Samec pravi, da je bil status finančno precej neugoden, a ji je kot ženi in materi dopuščal možnost svobodne izbire prostega in delovnega časa. To ji je pomenilo največ.⁵¹ Za nastope v tujini si je izbrala impresarije, kar je bilo za tedanje politične razmere tako rekoč neznanka.⁵² Na Dunaju je nad njenim umetniškim poustvarjanjem bdel impresarij Alois Starka, v Nemčiji pa Robert Schulz in Harry Schmidt, ki sta jo sicer hotela navdušiti nad možnostjo, da bi sprejela katerega izmed ponujenih rednih

42 M. K., »Če je človek presrečen, ne more biti prav vesel!«, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

43 Stante, »Marija Bitenc – Samčeva«, prav tam.

44 Koncertni list Jacques Offenbach: *Hoffmannove pripovedke*, 27. 2. 1957, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

45 Koncertna lista Antonin Dvořák: *Rusalka*, 16. 3. 1957 in 29. 3. 1957, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

46 R. R., »Pri pevki Mariji Bitenčevi«, *Primorski dnevnik* 20/88 (1964), 3.

47 Stanonik in Brenk, *Osebnosti: Veliki slovenski biografski leksikon*, 995–996.

48 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

49 Osebni pogovor z Vanjo Samec, 12. 3. 2016.

50 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

51 Prav tam.

52 Kirbiš in Herman, »Marija Bitenc – Samčeva«, 68.

angažmajev v Frankfurtu, Regensburgu in Nürnbergu. Tovrstne ponudbe, da bi bila veliko zdoma, je niso navduševale in jih nikoli ni sprejela.⁵³

Leta 1962 je na povabilo Danila Švare v Ljubljano prišel tedanji umetniški vodja operne hiše Giuseppe Verdi v Trstu Luigi Toffolo (1909–2004)⁵⁴ z namenom, da sliši perspektivno mlado altistko Marijo Bitenc Samec. Znanemu dirigentu in pevskega pedagogu se je predstavila z arijama Gioconde iz istoimenske Ponchiellijeve opere in Ulrike iz Verdijeve *Ples v maskah*.⁵⁵ Toffolo je po opravljeni »avdiciji« Mariji Bitenc Samec med pogovorom povedal, da bi se dalo v njenem petju še nekatere stvari izboljšati ter jo povabil na pevsko izpopolnjevanje v Trst.⁵⁶ Ponudbo je sprejela in se pred svojim odhodom želela najprej posvetovati s svojim profesorjem Betettom, ki ji je dejal pritrdilno: »*Malo bel canta ti ne bo škodilo.*«⁵⁷ Bitenc Samec z velikim spoštovanjem poudari, da ji je bil Betetto drugi oče in je ostal njen cenjen mentor, prijatelj in zaveznik vse do smrti leta 1963. Nanj in na njegovo ženo Irmo je bila izjemno navezana.⁵⁸

Marija Bitenc Samec je leta 1963 odpotovala na pevsko izpopolnjevanje v Trst, kar ji je omogočila štipendija Prešernovega sklada.⁵⁹ Dobro leto (do 1964) je bivala pri Olgi Geržina, in sicer v samem centru, v hiši na Via Machiavelli 13/I. V tem času jo je takratni ravnatelj Glasbene matice Gojmir Demšar vabil k poučevanju petja na tej ustanovi, a se povabilu ni odzvala.⁶⁰ Kot je dejala, do poučevanja ni nikoli imela posebne afinitete.⁶¹ V Trst se je Marija Bitenc Samec rada vračala tudi po pevskega izpopolnjevanju. Tako sta med drugim v organizaciji Glasbene matice Trst v Kulturnem domu v začetku marca 1965 izzvenela dva koncerta operne glasbe, na katerih se je predstavila z operno arijo Habanera iz opere *Carmen*, skupaj z orkestrom Glasbene matice pod taktirko dirigenta Oskarja Kjudra (1925–2012),⁶² sicer ustanovitelja in dolgoletnega dirigenta Tržaškega

53 Janez Florjančič, »Obožujem vse lepe«, 7 dni 16/18 (1966), 6.

54 Dirigent in pevski pedagog Luigi Toffolo je bil izvrsten pianist in izjemen poznavalec glasbene literature, zaradi česar je slovel kot odličen spremljevalec (korepetitor) solistov, predvsem pevcev. Klavir je študiral pri italijanskem organistu in skladatelju Gastoneju de Zuccoliju (1887–1958), ki je poučeval orgle in klavir na tržaškem konservatoriju (*Conservatorio »G. Tartini« di Trieste*), prav tako pa je Toffolo obiskoval pouk kompozicije pri skladatelju Antoniu Smaregliu (1854–1929). Nacionalizacija *Conservatoria di musica »G. Tartini« di Trieste* po drugi svetovni vojni je bila leta 1958 odrejena z zakonsko določbo. Med profesorji na konservatoriju zasledimo tudi Toffola, ki je bil zadolžen za orkestralno prakso, prav tako je dirigiral uprizoritve oper Domenica Cimarose, Gian Carla Menottija, Claudia Monteverdija in drugih v okviru konservatorija. Leta 1968 je maestro Toffolo postal umetniški direktor *Teatra Verdi*, kjer je med drugim kot dirigent številnih uprizoritev Verdijevih oper deloval do leta 1972. Po upokojitvi na tržaškem konservatoriju je deloval zasebno kot pevski pedagog in spremljevalec mladih solistov. Med njegovimi učenci najdemo med drugim tudi italijansko mezzosopranistko Fedoro Barbieri (1920–2003) in slovensko sopranistko Ondino Otto Klasinc (1924–2016). »Luigi Toffolo,« dostopno: <http://www.atrieste.eu/Forum3/viewtopic.php?f=20&t=5414>, obiskano 24. 11. 2016, »Oxford Music Online,« dostopno na: http://www.oxfordmusiconline.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/subscriber/article/grove/music/02005?q=luigi+toffolo&search=quick&pos=1&_start=1#firsthit, obiskano 16. 9. 2016.

55 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 10. 12. 2016.

56 Prav tam.

57 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 4. 2. 2012.

58 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

59 Marlen Premšak, »Hočem postati pevka ...,« *Večer* 43/288 (1987), 23.

60 Dopis Glasbene matice Trst Mariji Bitenc Samec, 16. 9. 1964, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

61 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

62 Koncertni list za Koncert operne glasbe v Kulturnem domu v Trstu, 6. in 7. 3. 1965, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič.⁶³ Po koncertih je bilo mogoče brati pomenljivo kritiko v *Primorskem dnevniku*: »[...] Marija Bitenčeva je v znani Habaneri iz Bizetove opere Carmen v celoti uveljavila svoj žametni alt in svoj izraziti pevski dar. Njeno petje je kultivirano in odraža poglobljeni študij. [...]«⁶⁴ Odzivi na koncerte so bili omenjeni tudi v *Novem listu*, kjer je bila Marija Bitenc Samec opredeljena kot »[...] dozorela in rutinirana umetnica z globoko pevsko in muzikalno kulturo. Njen glas je očarljiv in interpretacija dognana. [...]«⁶⁵

Potrebno je izpostaviti, da je bila altistka Marija Bitenc Samec izjemno dejavna kot komorna glasbenica, saj je v okviru Koncertnega biroja slovenskega društva glasbenih umetnikov v letu 1966 veliko pela v ciklusu Komornih koncertov širom po Sloveniji – Koper, Kranj, Kočevje, Domžale in drugod.⁶⁶ V letu 1967 je skupaj s sopranistko Vando Gerlovič, tenoristom Rajkom Koritnikom ter basistom Ladkom Korošcem in pianistko Zdenko Lukec med drugim nastopila na opernem večeru v Trbovljah.⁶⁷ Rada se spominja nešteti koncertov s Korošcem. O njih pove takole: »[...] Z Ladkom Korošcem, našim izvrstnim basistom, sva po dolgem in počez prevandrala Slovenijo. Eno od teh turnej [...] so v tisku označili za poučno, odzivno turnejo. Mnogo smo peli na podežlju in reči moram, da so poslušalci, ki imajo le redko možnost poslušati te vrste glasbo, najhvaležnejše občinstvo.«⁶⁸ Marija Bitenc Samec in Ladko Korošec sodita med pionirja šolskih koncertov. V organizaciji Ljubljanskega festivala in Glasbene mladine Slovenije sta skupaj s pianistom Andrejem Jarcem nemalokrat nastopala v številnih manjših krajih po Sloveniji z namenom približati klasično glasbo ljudem, ki se ne srečujejo s tovrstno glasbo vsakodnevno. Med drugim so v letu nastopili v Grosupljem, Stični, Gotovljah pri Žalcu in Gornji Radgoni. Repertoar je zajemal slovenske samospeve in operne arije.⁶⁹ Šolski koncerti so sicer imeli poučno-vzgojni pomen za mladino, vendar kot še danes pripomni Bitenc Samec: [...] ni bilo prav nobene razlike med mladinskimi in drugimi javnimi nastopi.⁷⁰

Leta 1968 se je Mariji in Dušanu rodila druga hči Tanja in Marija se je ponovno nekaj časa posvečala le družini. Prvi koncert, ki ga je izvedla po porodu druge hčerke, se je zgodil v začetku julija 1969, v atriju ljubljanskega Magistrata v okviru Društva glasbenih umetnikov Slovenija. Nastopila je skupaj s pianistoma Tanjo Bučar in Leonom Engelmanom. Na koncertu se je predstavila z dvema antičnima arijama ter s samospevi Huga Wolfa in Lucijana Marije Škerjanca.⁷¹

Kot komorna glasbenica je veliko nastopala tudi v 70. in 80. letih, posebno v okviru Glasbene mladine Slovenije, in sicer v različnih komornih skupinah z Ladkom Korošcem, pianisti Zdenko Lukec, Andrejem Jarcem in Cirilom Cvetkom, baritonistom Marcelom

63 Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1014210/>, obiskano 24. 12. 2016.

64 J. K., »Lep koncert opernih arij z orkestrom GM in solisti,« *Primorski dnevnik* 21/56 (1965), 8.

65 R., »Koncert Glasbene matice,« *Novi list* 14/539 (1965), 6.

66 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

67 Plakat za Operni večer v Delavskem domu v Trbovljah, 12. 1. 1967, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

68 Premšak, »Hočem postati pevka...,« prav tam.

69 P. Ž., »Umetnost na kraju samem«, *Delo* 18/304 (1975), 6, Skupnost koncertnih poslovalnic Slovenije, programi 1977/1978, 1978/1979, osebni arhiv Marije Bitenc Samec, Glasbena mladina Slovenije, program 1980/1981, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

70 Telefonski pogovor z Marijo Bitenc Samec, 14. 11. 2016.

71 Koncertni list Komornega koncerta v atriju Magistrata, 9. 7. 1969, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

Ostaševskim, sopranistko Zlato Ognjanovič, tenoristom Rajkom Koritnikom, baritonistom Stanetom Koritnikom ter recitatorjema Andrejem Kurentom in Alenko Svetel. Mladim so na njim dostopen način prikazali koncertno in operno glasbo, kar je imelo izjemen pomen za vzgojo kulturnih poslušalcev.⁷²

Koncertni repertoar Marije Bitenc Samec je obsegal baročne in operne arije, kantate, partizanske pesmi ter samospeve slovenskih in tujih skladateljev.⁷³ Oboževala je antične arije 17. in 18. stoletja ter klasične samospeve – od Danila Švare, Lucijana Marije Škerjanca in Alojza Srebotnjaka. Med opernimi skladatelji so jo najbolj navduševali Camille Saint-Saëns, George Bizet, Giuseppe Verdi in Giacomo Puccini.⁷⁴ Potrebno je poudariti, da je bila kot koncertna pevka izjemno cenjena, zato so marsikateri skladatelji imeli željo, da praižvede njihove samospeve. Med drugim je praižvedla samospeve Danila Švare (*Bazovica, Elegija, Šivilja*), Lucijana Marije Škerjanca (*Vizija, Slovo od prijatelja, Pisma, Beli oblaki, Jesenska pesem*), Alojza Srebotnjaka (*Ne, jaz nočem še umreti*), idr.⁷⁵ Zvonimir Ciglič ji je posvetil samospev *Usoda* in v posvetilu zapisal: »Oživiš vso polnost notranje harmonije in odražajočo blagodejnost umetniške izpovednosti.«⁷⁶ O poustvarjanju na odru je med drugim dejala: »Kadar pojem na odru, ne čakam le na ploskanje, saj to hitro mine in ko človek pride s šopki domov, je tako sam. Pojem z ljubeznijo, zaradi tega, ker rada pojem, in tako nisem nikdar sama s cvetjem, ki spominja na koncert. [...]«⁷⁷ K temu je še dodala: »Človek ni nikoli sam, če ima srečen dom.«⁷⁸

Posebej je potrebno izpostaviti, da je Marija Bitenc Samec samospeve slovenskih skladateljev velikokrat poustvarila tudi izven naših meja ter tako ponesla materin jezik in slovensko kulturno dediščino v najrazličnejše evropske države. Koncertirala je po nekdanji Jugoslaviji, Avstriji, Italiji in Belgiji, na radiu in televiziji pa je razen v navedenih državah nastopala še v Zahodni Nemčiji, Franciji in Veliki Britaniji, kjer je med drugim pela v eminentni londonski dvorani *Royal Albert Hall*.⁷⁹ Na vprašanje, zakaj se je odločila za pot koncertne pevke, je Bitenc Samec dejala: »Ob samospevih sem čutila tekst, čutila sem glasbo, mogoče je tudi v mojem značaju to, da sem te stvari predstavljala, takšne kot so bile zapisane, da sem se vživela v pesnikov tekst in njegovo podajanje. [...] Rada sem imela te stvari ...«⁸⁰ Kot pravi, je dela študirala zelo premišljeno in tehtno – najprej je večkrat prebrala besedilo, poizkušala razumeti bistvo, ki ga je pesnik želel podati in se po tem ob klavirju pričela učiti melodijo. Zanj je bilo bistvenega pomena fraziranje, interpretacija, smisel za estetsko podajanje ter muzikalna finesa. Zelo rada je poslušala nemškega baritonista Dietricha Fischer-Dieskaua (1925–2012).⁸¹ O pomembnosti in neločljivi povezanosti besedila z melodijo o študiju samospevov pove: »Imam ogromno dušo – s srcem poustvarim vsak tekst, ki ga pojem, ga doživljam, še

72 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 4. 2. 2012.

73 Radijska oddaja *Ženske v svetu glasbe*, 2. del, 30. 3. 2015, avtorica oddaje in glasbena urednica Tjaša Krajnc. Dostopno na: <http://4d.rtvsl.si/arhiv/zenske-v-svetu-glasbe/174326566>, obiskano 16. 12. 2016.

74 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 10. 12. 2016.

75 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 4. 2. 2012.

76 Posvetilo Zvonimirja Cigliča Mariji Bitenc Samec, 23. 10. 1987, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

77 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 4. 2. 2012.

78 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 10. 12. 2016.

79 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

80 Prispevek o Mariji Bitenc Samec v oddaji RTV Slovenija *Opus*, prav tam.

81 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 10. 12. 2016.

posebno če to *sovpade z melodijo*.⁸² Ko je samospev kot celoto tehnično in interpretacijsko dodelala, je pričela študirati s korepetitorjem, od katerega je vedno pričakovala konstruktivne pripombe, preko katerih je skladba živelja kot celota.⁸³ Kot vsak umetnik, se je tudi Marija Bitenc Samec v času koncertne kariere v določeni meri soočala s pozitivno tremo. O tem je v enem izmed intervjujev dejala: »*Ima jo vsak umetnik. A skoraj vedno že v začetku začetim tisti neogibni fluid, ki mi vzpostavi topel odnos do občinstva. Do tistega, ki mu prvič pojem, ali do starih znancev.*«⁸⁴

Skrbno je izbirala pianiste – spremljevalce, saj je bila mnenja, da »*moraš čutiti ob pianistu in pianist ob pevcu, da se to spaja. Potem je pa lahko to ena popolnost.*«⁸⁵ Sodelovala je z Mašo Bohinec, Zdenko Lukec, Cirilom Cvetkom, Mařenko Plzak Sancin, Andrejem Jarcem, Igorjem Deklevo in Leonom Engelmanom, ki so vsak na svoj način dodali svoj tehten prispevek posameznega dela ter skupaj z Bitenc Samec ustvarili celoto.⁸⁶ Kot izjemna umetnica je uživala ugled tudi pri drugih kolegih. Tako je v priporočilu o njej zapisal skladatelj in pianist Marijan Lipovšek: »[...] *Umetnica se odlikuje z izredno lepim in za nastope na koncertnem, oratorijskem in opernem področju zelo pomembnim in učinkovitim glasom. [...] Iz svojih koncertantskih izkušenj solistko za vsakršen koncert, turnejo ali prireditev, kjer se zahteva izdelana in poglobljena interpretacija, najtopleje priporočam.* [...]«⁸⁷

Marija Bitenc Samec je bila skozi celotno umetniško kariero dejavna tudi kot poustvarjalka, ki je posebno pozornost namenjala snemanju arhivskih posnetkov. V fonoteki – glasbenem arhivu Radia Slovenija je ohranjenih petinsedemdeset digitaliziranih posnetkov, kjer se je Bitenc predstavila kot solistka – poustvarjalka, pretežno z deli jugoslovanskih skladateljev.⁸⁸ Leta 1969 je Mladinska knjiga izdala ploščo samospevov skladatelja Lucijana Marije Škerjanca, dodanih pa je bilo še nekaj samospevov skladatelja Danila Švare v izvedbi altistke Marije Bitenc Samec in ob klavirski spremljavi Leona Engelmana.⁸⁹ Oba skladatelja sta Bitenc Samec napisala tudi priporočilo, da te samospeve čim večkrat izvede.⁹⁰ Ob 100-letnici rojstva skladatelja Lucija Marije Škerjanca in življenjskem jubileju altistke Marije Bitenc Samec se je porodila zamisel o izdaji faksimila te plošče v CD obliki, ki je bila uresničena in podprta s strani Ministrstva za kulturo Republike Slovenije leta 2003, ko je Založba kaset in plošč na RTV Slovenija izdala Faksimile samospevov Lucijana Marije Škerjanca.⁹¹ O zgoščenki je med drugim pisal tudi Marijan Zlobec: »[...] '*Faksimile*' je naslov zgoščenke altistke Marije Bitenc – Samčeve ob klavirski spremljavi Leona Engelmana. Faksimile zato, ker je ponatis štirih samospevov L. M. Škerjanca s prve plošče iz leta 1969. Tedaj in

82 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

83 Prav tam.

84 Florjančič: »Obožujem vse lepo«, 7.

85 Prispevek o Mariji Bitenc Samec v oddaji RTV Slovenija *Opus*, prav tam.

86 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 10. 12. 2016.

87 Priporočilo Marijana Lipovška direktorju Jugokoncerta, tov. Veljku Bijediću, 15. 4. 1974, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

88 Glasbeni arhiv Radia Slovenija.

89 Plošča samospevov L. M. Škerjanca in Danila Švare (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1969), osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

90 Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

91 Prispevek o Mariji Bitenc Samec v oddaji RTV Slovenija *Opus*, prav tam.

še prej so nastali preostali posnetki samospevov: štirje Škerjančevi in trije Danila Švara, ki pa niso bili izdani, ker na prvi plošči ni bilo prostora. Danes jih dobivamo prvič v celoti, kar kaže na snemalni in interpretativni standard pri nas pred 35 leti in kvaliteto petja Marije Bitenc – Samčeve. Njen glas je mehak, s prefinjenimi dinamičnimi gradacijami, toploto emocije in vživljanja v kitajsko liriko Li Tai-Poja (Škerjanc), medtem ko je pri Švari več baladnosti in pretresljivosti (npr. Bazovica). [...]»⁹² Bitenc Samec je kot prva posnela sklop samospevov Huga Wolfa v slovenskem jeziku, ki so bili izdani na kaseti leta 1987, ko je umetnica zaključila svojo pevsko kariero s koncertom v Cankarjevem domu.⁹³ Samospeve je prevedla Mařenka Plzak Sancin,⁹⁴ ki je altistko tudi spremljala pri klavirju. Marijan Zlobec je o izboru Wolfovih samospevov zapisal: »[...] *Bitenčeva je izbrala deset Wolfovih pesmi, večinoma na besedila H. Heineja in N. Lenaua, v prevodu M. Sancin. Bitenčeva se je odločila za slovenski prevod, za preizkus zvenenja Wolfovih pesmi v slovenščini. Njena odločitev je bila pravilna.* [...]»⁹⁵

Izjemno uspešno koncertno umetniško kariero je zaključila z odmevnim koncertom ob 30-letnici umetniškega delovanja v Cankarjevem domu. Na večeru komorne glasbe, ki ga je povezoval Sandi Čolnik, režiral pa Aleš Jan, so ob slavljenci nastopili njeni stanovski kolegi, s katerimi je skupaj študirala in ljudje, ki so bili tako ali drugače neposredno povezani z življenjsko zgodbo Marije Bitenc Samec. Med drugimi so nastopili violinist Dejan Bravničar, pianisti Andrej Jarc, Igor Dekleva in Leon Engelman, hornist Jože Falout, režiser, lutkar, pedagog in violončelist Edi Majaron, sopranistka Zlata Ognjanovič, tenorist Jurij Reja, klarinetist Alojz Zupan, prevajalec in urednik Jože Stabej in tolkalist Boris Šurbek.⁹⁶ Zvonimir Ciglič, ki ji je, kot že omenjeno, posvetil samospev *Usoda*, je v čestitki med drugim zapisal: »[...] *Ob 30-letnici tvojega umetniškega delovanja, se te spominjam kot mlado zagnanko, ki je pred 33. leti komponirano 'Usodo', kot prva nastopila z menoj in jo izvajala že takrat z vso ubranostjo in bleskom svojega božajočega alta v najzlahtnejšem pomenu pojoče besede.* [...]»⁹⁷ Kljub dejstvu, da je bila na zaključnem koncertu še v izjemni pevski kondiciji, je menila, da je nastopil čas za zaključek kariere. Kot pravi: »[...] *Človek se mora počasi pripraviti na odhod, in to takrat, ko je še sposoben kvalitetno nastopati in ne takrat, ko je že vse za njim. Samokritika je, da najdeš pravi čas in pravo mero.*»⁹⁸

⁹² Marijan Zlobec, »Bogata bera glasbe, v ozadju grozi polom,« *Delo* 46/72 (2004), 11.

⁹³ Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 11. 8. 2016.

⁹⁴ Glasbena pedagoginja in pianistka Mařenka Plzak Sancin je v Celju delovala od leta 1929. V prvih prehodnih mesecih po drugi svetovni vojni leta 1945 je bila Sancin, ki je poučevala klavir, ena izmed štirih učiteljev na celjski Glasbeni šoli, ki so še izhajali iz tradicije predvojne Glasbene matice. Na Glasbeni šoli so še poučevali: Dušan Sancin (1902–1973) violino, Anka Žulj klavir in Albin Peterman citre in pihala oziroma trobila. Janko Germadnik, »Nemška okupacija in prva povojna leta,« *Novi tednik (NT & RC)* 67/102 (2012), 10. Dostopno na:

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-OZDRVHZ0/?query=%27keywords%3dnovi+tednik%27&pageSize=25&fyear=2012&sortDir=ASC&sort=date&page=5>, obiskano 1. 9. 2016.

⁹⁵ Marijan Zlobec, »Od srednjeveških koralnih rokopisov do Wolfovih pesmi,« *Delo* 32/111 (1990), 7.

⁹⁶ Koncertni list Umetniškega večera ob 30-letnici delovanja altistke Marije Bitenc Samec, 27. 10. 1987, osebni arhiv Marije Bitenc Samec, Premšak, »Hočem postati pevka ...,« prav tam.

⁹⁷ Čestitka Zvonimirja Cigliča Mariji Bitenc Samec ob 30-letnici umetniškega delovanja, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

⁹⁸ Premšak, »Hočem postati pevka ...,« prav tam.

V 80. letih je aktivno delovala tudi kot družbenopolitična delavka, saj je bila le na tak način tesno povezana s kulturo in njenimi težavami. Bila je podpredsednica Sindikata samostojnih kulturnih delavcev Slovenije in osem let opravljala še funkcijo predsednice Združenja samostojnih kulturnih delavcev Slovenije (1982–1990), prav tako je bila članica sveta za kulturo pri predsedstvu RK SZDL, delegatka kulturne skupnosti Slovenije ter delegatka Ljubljanske kulturne skupnosti.⁹⁹ Ob upokojitvi leta 1990 je kot pobudnica in organizatorka izpeljala postavitve spomenika profesorju Juliju Betettu pred ljubljansko Opero, za kar je prejela posebno nagrado. Spomenik je bil narejen in postavljen *pro bono* s strani vseh izvajalcev.¹⁰⁰ Avtor celotne arhitekturne zamisli spomenika je bil arhitekt Marko Marijan Mušič, umetniški portret Julija Betetta pa je izdelal akademski kipar Stojan Batič in po bronastem odlitku v marmor izklesal akademski kipar Julijan Renko. Odkritja spomenika se Bitenc Samec spominja takole: [...]*Sem presrečna, ko grem mimo, da imamo tako velikega umetnika, tako zaslužnega za naše pevce, za našo kulturo, končno pred Opero.* [...]«¹⁰¹ Z veliko hvaležnostjo se je odkritja spomenika spominjal tudi Betetov nečak, dr. Milan Betetto (1922–2007), sicer priznani dermatovenerolog in redni profesor na Medicinski fakulteti v Ljubljani. Bitenc Samec je v zahvali med drugim zapisal: »[...] *Sedaj, ko so za nami prijetni spomini na odkritje spomenika Juliju Betettu, si štejem v čast, da se vam kot njegov nečak in zadnji član družine Betetto zahvalim za neizmerno požrtvovalnost, s katero ste kljub vsem oviram neumorno spodbujali in končno dosegli, da je bil – čeprav bi se to moglo zgoditi dosti prej – 21. decembra spomenik odkrit na prostoru in v obliki, kot ju spomin na tega velikega moža zasluži. S tem ste se kot koncertna in operna pevka ne le dostojno zahvalili našemu učitelju, temveč s svojo zavzetostjo in zgledno organizacijsko sposobnostjo dosegli, da se mu je oddolžila tudi slovenska javnost.* [...]«¹⁰²

Sklep

Marija Bitenc Samec je v tridesetletni koncertni karieri pustila v slovenski kulturi neizbrisen pečat kot solistka in komorna glasbenica, o čemer pričajo številni koncerti z najrazličnejšimi zasedbami in nenazadnje številni arhivski posnetki RTV Slovenija. Posebno pozornost je namenjala izvajanju slovenskega samospeva in praižvedbam le-teh ter jih vidno poustvarila ne samo na domačih tleh, ampak tudi na tujem. Skupaj z basistom Ladkom Korošcem sodita med pionirja slovenskih šolskih koncertov, prav tako med izjemne dosežke Marije Bitenc Samec štejemo izdajo plošče leta 1969 s samospevi Lucijana Marije Škerjanca in Danila Švare, ter izdajo faksimila te plošče v CD obliki leta 2003. Ko prva je posnela tudi sklop samospevov Huga Wolfa v slovenskem jeziku, ki so bili izdani na kaseti leta 1987 ob zaključku njene koncertne kariere, ki ga je obeležila s koncertom v Cankarjevem domu. Leta 1990 je tudi uspešno izpeljala organizacijo in postavitve spomenika svojemu profesorju, Juliju Betettu, in prejela posebno nagrado.

⁹⁹ Prav tam.

¹⁰⁰ Prav tam.

¹⁰¹ Prispevek o Mariji Bitenc Samec v oddaji RTV Slovenija *Opus*, prav tam.

¹⁰² Zahvala dr. Milana Betetta Mariji Bitenc Samec, Ljubljana, 26. 12. 1990, osebni arhiv Marije Bitenc Samec.

Jesen življenja ugledna altistka, ena najprodnnejših slovenskih koncertnih solistk 2. pol. 20. st., preživlja na svojem domu v Celju, kjer uživa v negovanju svojega parka s številnimi dragocenimi botaničnimi vrstami, ki so pod naravovarstveno zaščito.¹⁰³ V enem izmed intervjujev je kot ljubiteljica pastelnih barv, morja in narave, na vprašanje, kaj ceni pri ljudeh, poudarila: »*Iskrenost; predvsem to.*«¹⁰⁴ Spoštljiv odnos do kulture in kulturne dediščine je bila Mariji Bitenc Samec tako rekoč položena v zibelko. Tako ne čudi, da je v nekem drugem intervjuju dejala: »[...] *Kultura je kakor kruh. Brez nje ni naroda, ni srčne kulture v človeku.*«¹⁰⁵

Literatura

Bitenc Samec, Marija. Glasbeni arhiv RTV Slovenija.

Bitenc Samec, Marija. Osebni arhiv.

Bitenc Samec, Marija. Osebni pogovor. Celje. 4. 2. 2012.

Bitenc Samec, Marija. Osebni pogovor. Celje. 11. 8. 2016.

Bitenc Samec, Marija. Osebni pogovor. Celje. 10. 12. 2016.

Bitenc Samec, Marija. Telefonski pogovor. 14. 11. 2016.

Eisteddfod. Dostopno na: <http://www.eisteddfod.org.uk/cymraeg/faqs/>, obiskano 1. 9. 2016.

Florjančič, Janez. »Obožujem vse lepo«, 7 dni 16/18 (1966): 6–7.

Germadnik, Janko. »Nemška okupacija in prva povojna leta«, *Novi tednik (NT & RC)* 67/102 (2012): 10.

K. J. »Lep koncert opernih arij z orkestrom GM in solisti«, *Primorski dnevnik* 21/56 (1965): 8.

Kjuder, Oskar. Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1014210/>, obiskano 24. 12. 2016.

Kirbiš, Nada in Herman, Dušica. »Marija Bitenc – Samčeva«, *Pepita* (november 1997): 66–69.

Korez Korenčan, Darja (ur.). Televizijska oddaja *Opus*, 21. 6. 2005.

Kranjc, Tjaša. Radijska oddaja *Ženske v svetu glasbe*, 2. del, 30. 3. 2015. Dostopno na: <http://4d.rtvlo.si/arhiv/zenske-v-svetu-glasbe/174326566>, obiskano 16. 12. 2016.

Lapajne, Helena. Dostopno na www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-LMR7FJ0N/6fddfbfa-8f4d-4df8.../PDF, obiskano 29. 10. 2016.

Medved, Drago. »Intervju z Marijo Bitenc Samec«, *Novi Tednik* 29/13 (1975): 8.

¹⁰³ Osebni pogovor z Marijo Bitenc Samec, 4. 2. 2012.

¹⁰⁴ Florjančič, »Obožujem vse lepo«, 7.

¹⁰⁵ Drago Medved, »Intervju z Marijo Bitenc Samec«, *Novi Tednik* 29/13 (1975), 8.

NN, »Marija Bitenčeva zmagala v Llangollenu,« Kulturni obzornik, *Večer* 13/210 (1957): 5.

Premšak, Marlen. »Hočem postati pevka ...,« *Večer* 43/288 (1987): 23.

R. »Koncert Glasbene Matice«, *Novi list* 14/539 (1965): 6.

R., R. »Pri pevki Mariji Bitenčevi«, *Primorski dnevnik* 20/88 (1964): 3.

Samec, Vanja. Osebni pogovor. Celje. 12. 3. 2016.

Stanonik, Tončka in Brenk, Lan. *Osebnosti: Veliki slovenski biografski leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.

Stante, M. »Marija Bitenc – Samčeva,« *Tedenska tribuna* 15/9 (1967): 8.

Šmid, Milena in Sterlé, Vasja. »Sodelavci Srednje glasbene in baletne šole Maribor,« v: *Srednja glasbena in baletna šola Maribor 1945–1985* (jubilejni almanah) (Maribor: Srednja glasbena in baletna šola Maribor, 1985): 38.

Toffolo, Luigi. Dostopno na:

<http://www.atrieste.eu/Forum3/viewtopic.php?f=20&t=5414>, obiskano 24. 11. 2016.

Walsh, Michael. »Tito girl's birthday song beats the blues«, *Daily Express*, 13. 7. 1957.

Zlobec, Marijan. »Bogata bera glasbe, v ozadju grozi polom,« *Delo* 46/72 (2004): 11.

Zlobec, Marijan. »Od srednjeveških koralnih rokopisov do Wolfovih pesmi,« *Delo* 32/111 (1990): 7.

Žebre, Demetrij. Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi893532/>, obiskano 31. 10. 2016.

Ž., P. »Umetnost na kraju samem«, *Delo* 18/304 (1975): 6.

Žebovec, Marjeta. »Književnik, ki je kopal strelske jarke«, *Sobotna priloga Dela* 58/164 (2016): 23.

Summary

Alto Marija Bitenc Samec is one of the most prominent concert performers in the second half of the 20th century. She was studying solo singing between 1955–1957 under the mentorship of professor Julij Betetto at the Academy of Music in Ljubljana. Later, in the years from 1963 to 1964 she deepened vocal studying under the mentorship of professor Luigi Toffolo, famous conductor, singing teacher and the artistic director of the opera *Giuseppe Verdi* in Trieste at that time. Besides her solo career she was also very active as a chamber musician. As being part of Komorni biro of Slovenian Association of musical artists in the 60s she was singing in a cycles of chamber concerts across Slovenia as well as in the 70s and 80s under the sponsorship of the Glasbena mladina Slovenije. Alto Marija Bitenc Samec and the bassist Ladko Korošec are among the pioneers of school concerts, as they were together with pianist Andrej Jarc under the organisation of the Ljubljana Festival and Glasbena mladina Slovenije often performed in many small towns across Slovenia with the aim to close classical music to people, children who had not faced this kind of music every day. The repertoire consisted of Slovenian lied songs and opera arias. School concerts had instructive-educational importance for young people.

The concert repertoire of Marija Bitenc Samec covered baroque and operatic arias, cantatas, partisan songs and songs of Slovenian and foreign composers. As a respected artist she performed lieds of Danilo Švara, Lucijan Marija Škerjanc, Alojz Srebotnjak, Zvonimir Ciglič and others for the very first time. She often recreated songs of Slovenian composers outside of our borders and so she helped carried the mother language in various European countries. Her concerts took place from former Yugoslavia through Austria, Italy to Belgium. She performed, besides previously mentioned countries, also on radio and television in West Germany, France and in prominent London's *Royal Albert Hall* in Great Britain.

In 1969, Mladinska knjiga published plate of lieder songs from the composer Lucijan Marija Škerjanc. where few songs composed by Danilo Švara and performed by alto Marija Bitenc Samec with piano accompaniment of Leon Engelman were added. On the 100th anniversary of the birth of the composer and life jubilee of alto Marija Bitenc Samec the idea of issuing a facsimile of the plate in the form of a CD has been born. The same idea has then been implemented and supported by the Ministry of Culture of the Republic of Slovenia in 2003, when Založba kaset in plošč RTV Slovenija has issued the CD of Facsimile songs of Lucijan Marija Škerjanc. Marija Bitenc Samec has as the first solo singer recorded the set of Hugo Wolf's songs in the Slovenian language together with piano accompaniment of Mařenka Plzak Sancin, which were then issued on cassette in 1987. At that year the artist finished her singing career with a concert at Cankarjev dom.

In 80s, Marija Bitenc Samec had been actively working as a sociocultural worker as being the Vice President of the Union of independent cultural workers of Slovenia as well as being the president of the Association of independent cultural workers of Slovenia from 1982 to 1990. She was also a member of the council for culture of RK SDZL, delegate of cultural Community of Slovenia and the delegate of the Ljubljana cultural community.

After her retirement in 1990, she was the initiator and organizer of setting a monument of her respectful professor Julij Betetto in front of Ljubljana Opera House, for which she received a special award.

The autumn of her life, Marija Bitenc Samec as one of the most successful Slovenian concert soloists in the second half of the 20th century, spends at her home in Celje.